

Ikäeettinen päihdetyö

”Jotain pitäisi tehdä”

Suurin osa ikääntyneistä hallitsee alkoholinkäyttönsä. Ongelmaksi juominen muodostuu silloin kun se tuottaa ongelmia ikääntyneelle itselleen sekä hänen läheisilleen. Päihdeongelman näkyväksi tekeminen ja siihen puuttuminen on haastanut sekä vanhus- että päihdetyön. Ongelmaratkaisua penäävä viranomaispuhe: *”Jotain pitäisi tehdä”*¹ vahvistaa tulkintaa eläkeläiskulttuureihin maastoutuneen ongelman vakavuudesta ja sen kuriin saamisesta. Syitä etsivillä tai ongelman laajuutta kontrolloivilla toimenpiteillä ei ole pystytty parantamaan yhteiskunnan sosiaalisesti sairaudeksi identifioitunutta päihdeongelmaa.

Ikääntyneiden päihteidenkäyttöä ei voida osoittaa yhteiskunnalliseksi ongelmaksi samoin perustein kuin muiden sukupolvien. Ongelma ei ole ollut ratkaistavissa vakiintuneilla päihdehuollon toimintatavoilla tai *”omapa on asiansa”* tai *”aika hoitaa”* välinpitämättömyydellä. Stereotypia ikääntyneistä päihdeongelmaisista niputtaa tämän kohderyhmän materiaaliksi, jonka hävittämiseksi pitäisi tehdä jotakin. Yleistäminen pudottaa *”vanhat juopot”* negatiivisuusloukkuun, jossa heidän kansalaisoikeutensa sekä ihmisarvonsa katoavat. Tässä tilanteessa on oikeutettua tukeutua sosiaaligerontologiseen arvokasta vanhuutta puolustavaan näkemykseen ja kysyä: Onko meillä oikeutta antaa ikääntymisen ja päihteidenkäytön johtaa yksipuolisesti kurjistumiseen ja sosiaaliseen avuttomuuteen? Vai voidaanko *”huonompaakin elämää”* pitää arvokkaana?

Sininauhaliiton *”Liika on aina liikaa – ikääntyminen ja alkoholi”* -hankkeessa (2005 - 2011) on luotu perusta ikäeettiselle päihdetyölle. Hankkeessa on lähdetty puolustamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ikääntyneitä kehittämällä eettisesti kestäviä päihdetyön muotoja. Kehittämiskäytännössä jatkua IPT:ssä eli Ikääntyneiden Päihdetyön koordinaatiossa. Ikäeettisen päihdetyön tehtävänä on purkaa negatiivisesti latautunut stereotypia vanhasta juoposta avuttomana ja arvottomana objektina, ja nähdä ikääntynyt oman elämänsä sankarina. Haasteena on ratkaista arvokkaan vanhuuden ja stigmatisoivan päihdeongelman välinen dilemma. Ensimmäiseksi on kyseenalaistettava Turmiolan Tommin tarina Viinamäen miehen jyrkästä alas luisusta. Ikääntyneille tuttu moraalisaarna on menettänyt pelotevaikutuksensa jo kauan sitten. Kulttuurisidonainen itsestäänselvyys raittiudesta hyveenä on murtanut raittiusaatteen absolutismin myös ikääntyneiden keskuudessa.

¹ *Kursiivi* viittaa haastatteluaineistoon, jonka olen kerännyt *”Liika on aina liikaa – ikääntyminen ja alkoholi”* -hankkeen aikana (2006-2007).

”Viinaa juomalla alkoholisoituu”

Viinanjuonti ei sellaisenaan ole ongelma. Yleistävä käsitys ikääntyneistä juopoista johtaa ”me ja muut” vastakkainasetteluun, jossa ikääntyneet ovat itsestään selvästi niitä ”muuta”. Toisia, joiksi luokitellaan ne, jotka ovat jääneet palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Samoin kuin ne, jotka eivät hakeudu palvelujärjestelmän piiriin, vaikka kuinka toivottaisiin ja houkuteltaisiin. Päihdeilmiölle tyypillisesti ongelma tai siihen johtanut syy on ”meidän” ulkopuolellamme – ei meidän toiminnassamme.

”Kaikki kavahtaa moralisointia. Se ei johda mihinkään”

Miten ikääntyneiden päihdeongelmaan tulisi suhtautua? Miten päihdeongelmainen tulisi kohdata? Miten juominen tulisi ottaa puheeksi? Ikäerityisen päihdetyön kehittyminen eettisesti kestäväksi edellyttää moralisoinnin sijaan tietoista pohdintaa päihdemoraalista yli sukupolvien. Joudutaan käymään keskustelua oikeasta ja väärästä tavasta suhtautua ikääntyneiden juomakulttuurisiin tapoihin, käyttäjiin yksilöinä sekä alkoholin puheeksi ottamiseen. Keskustelussa avautuu uusia vaihtoehtoisia tapoja ajatella ja suhtautua myös omaan päihdeidenkäyttöön. Moralisoivan stereotypian välttämiseksi täytyy jokaisen tapauksen kohdalla tiedostaa, millainen arvo ja merkitys ikääntyneen päihdeidenkäytölle kulloinkin annetaan. Mistä puhutaan kun puhutaan ikääntyneen päihdeongelmasta? Tarkoitetaanko ongelmalla diagnosoitua alkoholiriippuvuutta, alkoholin ongelmakäyttöä, humalahakuista juomista, alkoholin väärinkäyttöä, riskikäyttöä, kohtuukäyttöä, hallitsematonta alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttöä vai jotain muuta päihdekulttuurista tapaa?

”Itse asiassa en ole edes kiinnostunut, miten paljon hän juo, vaan paneudun päällimmäiseen huoleen, jonka hän heittää”

Eettisesti kestävä päihdetyö perustuu ikääntyneen ihmisen positiiviseen itsemääräämisoikeuteen, elämän merkityksellisyyteen sekä mahdollisuuteen olla osallinen omassa elämässään. Ikäeettisyys edellyttää uudenlaista päihdemoraalista tapaa suhtautua päihteisiin yli sukupolvien. Päihdemoraali ei tarkoita moralisointia tai moraalisubjektiutta päättää toisen puolesta, mikä hän elämässään tarvitsee. Ikääntynyt kohdataan kokonaisvaltaisesti ihmisenä - ei päihdeongelman, sairauksien, toimintakyvyn alenemisen, raihnaisuuden, yksinäisyyden, statuksen laskun tai jonkun muun menetyksen kautta. Tiedostetaan, että päihdeongelmista kärsivällä ikääntyneellä on ollut lukemattomia epäonnistumisen, torjutuksi tulemisen ja kelpaamattomuuden kokemuksia, jotka ovat murentaneet hänen ihmisarvoaan. Enää hänelle ei ladata muutospaineita, vaan hän kelpaa sellaisena kuin on - myös päihtyneenä. Huomio kiinnitetään niihin voimavaroihin, joita hänellä vielä on jäljellä. Häntä kannustetaan löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Kannatteleva työote perustuu moninaisuutta kunnioittavaan kumppanuuteen sekä henkiseen esteettömyyteen

hyväksyä päihdeongelmista kärsivä ikääntynyt ihmisenä. Tarvitaan tilanneherkkyttä nähdä hänen kykynsä selviytyä koettelemuksistaan. Samoin kuin ymmärrystä auttaa häntä löytämään oman elämänsä mielekkyys ja tarkoituksellisuus elämänsä lopputaipaleelle. Selviytyäkseen päihdeongelmista kärsivä ikääntynyt tarvitsee sekä realistista toivoa tulevaisuudesta että unelmaa paremmasta elämästä. Usein unelma paremmasta elämästä on jo parempaa elämää.

Tekstissä käytettyä kirjallisuutta:

- Haarni, Ilka & Hautamäki, Lotta (2008) Ikääntyvät juomatavat. Elämäkokemus ja muuttuva suhde alkoholiin. Gaudeamus.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995) Tulkitseva sosiaalityö. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: konstruktionistinen näkökulma. (9-13) Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. Sarja sosiaalityö; 2.
- Jyrkämä, Jyrki (2007) Ikääntymisen ja alkoholin muuttuvat näkymät – pohdintoja ja kysymyksiä. Teoksessa: Anna Alanko & Ilka Haarni (toim.) Ikääntyminen ja alkoholi. Sininauhaliitto.
- Kanerva Eva (2010) Onko elämällä väliä? Puhutaan elämän tarkoituksista. PS -kustannus.
- Koskinen Simo Ikääntyneiden voimavarat. Luento päihdepäivillä 14.9.2007.
- Laapio Marja-Liisa (2009) Osattomuudesta osallisuuteen: Ikäeettisen päihdetyön kehittämisprosessi ”Liika on aina liikaa – ikääntymien ja alkoholi” -hankkeessa. Sininauhaliitto ry.
- Laapio, Marja-Liisa (2007) Kotihoidon ja alkoholia käyttävien ikääntyvien asiakkaiden kohtaamisia. Teoksessa Anna Alanko & Ilka Haarni (toim.) Ikääntyminen ja alkoholi. Sininauhaliitto.
- Simmel, Georg (1971) ”The Stranger”. On individuality and social forms. Selected writings/Georg Simmel. Edited and introduction by Donald N. Levine. Chigago: University of Chigago Press.
- Suhonen, Heikki (2005) Elämä on pysähtynyt keinu. Tutkimus ikääntyneistä A -klinikan asiakkaista ja heidän asiakkuuksistaan.
- Suhonen, Heikki (2007) Ikääntyneet päihdeongelmaiset – meikäläisiä vai muukalaisia? Teoksessa Anna Alanko & Ilka Haarni (toim.) Ikääntyminen ja alkoholi. Sininauhaliitto ry.